

نبرد امپراتوری‌ها

به همت

رابرت گروارت و اِرِز مایلا

مترجم

دکتر پرویز دلیرپور

نبرد امپراتوری‌ها / به همت و ابرت گروارث، ارژ مانلا؛ مترجم پرویز دلیرپور، ۱۳۵۰، تهران، کویر،

۱۳۹۳

ISBN: 978-964-214-102-9

۴۷۸ ص. ۵/۲۱×۵/۱۴

Empires at war: 1911-1923, [2014] فیبا. نمایه، عنوان اصلی:

جنگ جهانی اول، ۱۹۱۴-۱۹۱۸ م. تاریخ جدید - قرن ۲۰ م. گروارث، وابرث، ۱۹۷۶ م. ویراستار.

Gerwarth, Robert. مانلا، ارژ، ویراستار. Manela, Erez. دلیرپور، پرویز، ۱۳۵۰، مترجم.

۵۵۲۱/ن۲

۹۴۰/۳ وده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۶۴۹۱۷

www.ketaboo.ir

نبرد امپراتوری‌ها

به همت رابرت گروارت و ارژ مایلا

ترجمه دکتر پرویز دلیرپور

• طراح جلد: سعید زاشکانی • حروفنگار و صفحه‌آرا: انتشارات کویر، نسرین قدرتی

• لیتوگرافی و چاپ: غزال • صحافی: کیمیا • شمارگان: ۷۰۰ • چاپ اول: ۱۳۹۳

• شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۴-۱۰۲-۹ • ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۴-۱۰۲-۹ • قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

Email: kavirbook@gmail.com

• نشانی: تهران، کریم‌خان زند، ابتدای قائم‌مقام فراهانی، کوی یکم، شماره ۱۰، ساختمان کویر

• کد پستی: ۱۵۸۵۹۱۴۹۱۳ • تلفن: ۸۸۳۰۱۹۹۲ - ۹ و ۸۸۳۳۶۹۸ • نمابر: ۸۸۳۴۳۶۹۷

• تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،

به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی)

بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست

۱۱		مقدمه مترجم
۱۵		فهرست مؤلفان
۱۹		سپاسگزاری
۲۱		دیباجه (رابرت گروارث و ارز مانلا)
۲۸		بسیج امپراتوری‌ها برای جنگ
۳۸		تجزیه امپراتوری‌ها، گسترش امپراتوری‌ها
۴۹		امپراتوری عثمانی (مصطفی آکساکال)
۴۹		پایانی نامیمون و شتابان
۵۱		اتفاقی نادر که در مسیر شهر تاروس روی داد
۵۳		بهار عثمانی و جنگ‌های ۱۹۱۱-۱۹۱۳
۵۹		نبرد بزرگ همچون فرصتی بزرگ
۶۲		خشونت و امکان پایداری
۷۲		فرجام سخن: پایان آرام امپراتوری
۷۵		امپراتوری ایتالیا (ریچارد بوسورث و جیوسپ فینالدی)
۷۹		لیبی
۹۳		آفریقای خاوری
۱۰۱		نتایج
۱۰۷		امپراتوری آلمان (هیرش جونز)
۱۱۷		امپراتوری بری آلمان در قاره اروپا در عصر جنگ
۱۲۱		امپراتوری جهانی آلمان در جریان جنگ

۱۳۶	نتیجه
۱۴۱	امپراتوری اتریش - مجارستان (پتر هاسلینگر)
۱۴۱	مقدمه: پادشاهی هابسبورگ پیش از ۱۹۱۴
۱۴۶	صحنه جنگ در شرق و پادشاهی هابسبورگ
۱۵۴	بسیج ملی و تجزیه امپراتوری
۱۶۰	دولت‌های جان‌نشین هابسبورگ: همسایگان یا رقیبان؟
۱۶۶	نتیجه‌ها
۱۶۹	امپراتوری روسیه (جاشوا سانیورن)
۱۶۹	درآمد: ملی‌گرایی و امپراتوری در آستانه جنگ
۱۷۳	جنگ در فضایی استعماری ۱۹۱۴-۱۹۱۶
۱۸۲	فروپاشی کشور و استعمارزدایی ۱۹۱۶-۱۹۱۸
۱۹۰	نتیجه: مرگ و نوزایش امپراتوری در جنگ داخلی روسیه
۱۹۹	امپراتوری فرانسه (ریچارد اس. فوگارتی)
۲۰۳	بهره‌کشی اقتصادی عقلانی
۲۱۲	نیروهای نظامی ذخیره
۲۲۸	انسان‌پرستایی یا غروب امپراتوری
۲۳۳	امپریالیسم بریتانیا در آفریقا (بیل تاسون)
۲۴۰	دارایی‌های حیاتی و چند تجربه پیچیده
۲۴۳	نمرد از مسئولیت‌های زمان جنگ
۲۴۵	بسیج دسته متنوعی از سربازان
۲۴۸	خصوصیت‌ها
۲۵۴	وخیم‌تر شدن خصوصیت‌ها
۲۶۲	مداخله به قصد کنترل امور

۲۶۴	نتایج جمع‌بندی و تاملاتی دقیق‌تر
۲۷۱	دومینیون‌ها، ایرلند و هندوستان (استفان گارتون)
۲۷۶	بسیج و ناراضیان آن
۲۹۱	تنش‌های جبهه میهنی
۳۰۴	تصویرسازی دوباره از امپراتوری
۳۱۳	امپراتوری پرتغال (فیلیپ ریبرو دو منسس)
۳۱۵	امپراتوری پرتغال در ۱۹۱۴
۳۲۴	فعالیت نظامی در آنگولا و موزامبیک ۱۹۱۴-۱۹۱۸
۳۳۳	پیامد جنگ: کفرانس صلح پاریس
۳۳۸	پیامد جنگ: پرتغال
۳۴۳	ژاپن امپریالی و جنگ بزرگ (فردریک آر. دیکینسون)
۳۴۴	فرصت‌ها در شرق
۳۴۵	ورود ژاپن به جنگ جهانی یکم
۳۵۰	دستاوردهای جنگ برای ژاپن امپریالی
۳۵۸	جنگ بزرگ و سرنوشت امپراتوری ژاپن
۳۶۵	نتیجه
۳۶۹	امپراتوری چین (ژو گواکی)
۳۶۹	سال ۱۸۹۵ و سرنوشت دو امپراتوری
۳۷۵	تقاضاهای بیست و یک‌گانه و رویای امپراتوری جدید چین
۳۸۳	دومین تلاش برای احیای امپراتوری چین
۳۹۳	جنگ بزرگ و مضامین بزرگ آن
۴۰۱	امپراتوری ایالات متحده آمریکا (کریستوفر کاپوزولا)
۴۰۱	سرآغاز: کانال پاناما ۱۹۱۴
۴۰۳	امپراتوری ایالات متحده در آغاز جنگ

- ۴۱۱ بسیج امپراتوری
- ۴۱۷ حفظ نظم: پلیس امپراتوری آمریکا
- ۴۲۷ برآیند سخن
- ۴۳۱ امپراتوری‌ها در کنفرانس صلح پاریس (لئونارد دی. اسمیت)
- ۴۳۵ ظهور دولت‌های جانشین در اروپای پس از حاکمیت شاهنشاهان
- ۴۴۳ میثاق جامعه ملل و تهاجم گفتمانی به اندیشه امپراتوری
- ۴۴۸ امپراتوری، آنچه کشورها آن را می‌سازند
- ۴۶۵ برآیند سخن
- ۴۶۹ نمایه

مقدمه مترجم

کتاب حاضر به هیچ رو کتابی درخصوص مسائل ایران نیست ولی می‌تواند پرسش‌های اساسی در پیوند با ماهیت دولت مدرن در ایران برانگیزاند. برای نمونه می‌توان پرسش کرد، شکل‌گیری نخستین دولت مدرن ایرانی که با پهلوی اول شکل گرفت را تا چه اندازه می‌توان به فرایند تاریخی و سیر تکاملی تمدن ایرانی نسبت داد؟ حتی اگر تشکیل ملت - دولت ایرانی را حاصل تلاش روشنفکران وطنی فرض کنیم، تا چه اندازه می‌توان تشکیل آن را به اجرای پروژه‌ای آگاهانه، حاصل فهم روشنفکران یا نخبگان سیاسی ایرانی از مناسبات جهانی از یک سو و درک حوزه‌ها و کانون‌های مختلف قدرت و نفوذ داخلی از سوی دیگر قلمداد نمود؟ حتی می‌توان پرسید این رویداد تا چه اندازه حاصل الگوبرداری از پروژه‌های مشابه در دیگر جاها، یا حاصل مشاهده حقوق دموکراتیک ملی با توجه به مناسبات دولت و جامعه بوده است؟ و ...

این‌ها پرسش‌هایی هستند که مقاله‌نویسان وطنی تا کنون بدان توجه نداشته‌اند اما تأثیرات جنگ جهانی یکم و شکل‌گیری گفتمان ویلسونیسیم پس از آن، (کارمایه اصلی نگارش کتاب حاضر) در میان ایرانیان از این هم ناپژوهیده‌تر است. جنگ جهانی یکم که چه بسا به خاطر تأثیرات بسیار گسترده آن در نظام بین‌الملل در غرب به جنگ بزرگ آوازه یافته است تا جایی که جنگ جهانی دوم را باید دنباله اختلافات حل نشده این جنگ به حساب آورد. جنگ بزرگ یا جنگ امپراتوری‌ها، به نابودی امپراتوری‌های خاندانی (رومانف، عثمانی، هوهنزولرن، هابسبورگ) انجامید و در نتیجه نقشه سیاسی اروپا و خاورمیانه را به کلی تغییر داد. سالهای پس از جنگ شاهد تحولات عظیمی در بیشتر بخش‌های خاورمیانه و اروپا بود زیرا قدرت‌های اروپایی جاه‌طلبی‌های مشابهی در رابطه با این مناطق در سر می‌پروراندند.

پس از جنگ بزرگ، جوامع پیش‌تر تحت سیطره امپراتوری عثمانی، بر اساس میثاق جامعه ملل در کلاس A کشورهای تحت‌الحمایه قرار گرفتند؛ سوریه و لبنان تحت الحمایه فرانسه و عراق، فلسطین، عربستان تحت الحمایه انگلیس گردیدند؛ انگلیس موفق شد با قراردادی جداگانه مصر را نیز تحت الحمایه خود سازد و با امضای قرارداد ۱۹۱۹ با دولت وقت ایران به نخست‌وزیری و ثوق‌الدوله چنین هدفی را در رابطه با ایران نیز در نظر داشت. مخالفت شدید ملی‌گرایان ایرانی با این قرارداد از یک سو و پیشروی بلشویک‌ها در شمال ایران از سوی دیگر انگلیسی‌ها را به فکر راه چاره دیگری برای حل مشکل ایران انداخت و آن تشکیل دولتی قوی بود. با توجه به نبود نهادها و تارمایی دستگاه‌های اداری، اقتصادی و سیاسی موجود طبیعی بود که انگلیسی‌ها به دنبال رهبری قوی برای رسیدن به این مقصود بگردند. اعزام ژنرال آیرونساید به ایران در درجه نخست برای جلوگیری از پیشروی نیروهای کمونیست طرفدار شوروی در شمال انجام گرفت و سپس با توجه به شکست طرح لرد کرزن مبنی بر ایجاد دولت تحت‌الحمایه در ایران به بررسی راه‌های موجود برای تشکیل دولتی قوی در ایران ختم گردید. نتیجه ماموریت چهار و نیم ماهه آیرونساید به اخراج بیش از یکصد افسر روسی و انحلال لشکر قزاق و جایگزینی آن با افسران ایرانی تحت فرماندهی رضاخان، مؤسس سلسله پهلوی، همچنین تشویق رضاخان به کودتای ۱۹۲۱/۱۲۹۹ بود. در هر دو مورد، آیرونساید با مسئولیتی خود و بدون کسب مجوز از لندن دست به اقدام زد. وی به وفاداری روس‌ها پس از انقلاب ۱۹۱۷ بدگمان بود و با کمک هرمان نورمن، وزیر مختار بریتانیا در تهران، احمدشاه را به اخراج کلنل استاروسلسکی، افسر فرمانده لشکر قزاق، و تمامی روس‌های تحت امر او قانع ساخت. آیرونساید رضاخان را به جانشینی استاروسلسکی برگزید.^۱ این وقایع سبب شد ملی‌گرایان ایرانی روی کار آمدن رضاشاه و دستگاه سیاسی مدرن او را حاصل اراده انگلیس بدانند لیکن از زاویه‌ای دیگر یعنی از زاویه دگرگونی‌های نظام بین‌الملل پس از آتش بس نوامبر ۱۹۱۸ با آلمان، رویدادهای متفاوت به نظر می‌رسند. در واقع، شکل‌گیری ملت - دولت ایرانی پس از جنگ جهانی اول را باید یکی از

1. See <http://www.iranicaonline.org/articles/ironside-william-edmund>

پیامدهای نبرد امپراتوری‌ها ارزیابی کرد که «ویلسونیسم» درونمایه فکری و نظری آن را بازتاب می‌داد و متضمن دگرگونی بنیادین نظام بین الملل پس از آتش بس بود. ویلسونیسم ملت - دولت را به مثابه دولت جانشین امپراتوری در سطح جهانی و به ویژه در اروپا مشروعیت بخشید. در این چارچوب گفتمانی، اصل خودمختاری ملت-کشورها به مثابه جانشینان نظام امپراتوری مشروعیت یافت. ملی گرایان ضد استعماری از این چارچوب گفتمانی برای تقویت مبارزات استقلال طلبانه خود استفاده کردند. ایدئال‌های خودمختاری در گفتمان ویلسونیسم به آرمانهای ملی گرایانه تلالو خاصی بخشید و حتی در برخی از مستعمرات سرآغاز پیدایش آنها بود. بر این اساس همان گونه که استفان گارتون از نویسندگان مجموعه حاضر نوشته است: «جنگ بزرگ نه فقط جنگی برای امپراتوری و بین امپراتوری‌ها بلکه جنگی شد که از بسیاری جهات مشارکت کنندگان فراوانش از همان ابتدا شاید فکر نمی‌کردند جنگی علیه امپراتوری به طور کلی باشد».

از این رو، شکل گیری و گسترش ملی گرایی ایرانی نمی‌توانست تحت تاثیر این نیروهای عمیق سیاسی و فرهنگی قرار نگیرد. ملغمه پیچیده‌ای از اندیشه‌هایی که به ویلسونیسم معروف شد دستمایه کار روشنفکران ایرانی مانند تقی زاده و کاظم زاده در روزنامه‌های کاوه و ایرانشهر واقع گردید و مبنای مشروعیت بخشی به گفتمان شبه مدرنیستی رضاشاه و اقدامات عملی وی در این زمینه را نیز فراهم آورد. شاید از همین رو بود که ملی گرایی ایرانی اساسا خصلتی رمانتیک و گذشته نگرانه پیدا کرد و هرگز نتوانست مفاهیم اصیل همبسته با ایدئولوژی ملی گرایی مانند هویت ملی، حکومت قانون، حاکمیت عمومی، فردباوری و انسان باوری را به مثابه بخشی اساسی از گفتمان ملی اصیل وطنی به روشنی تعریف کند. در نتیجه کانون‌های مختلف قدرت و نفوذ در داخل کشور هر کدام به تعریف متفاوت و بعضا متعارضی از مفاهیم فوق روی آورده و بدین سان چندگانگی گفتمان ملی گرایی رقم زده شد.